Check Point Threat Extraction secured this document Get Original

2024, Yıl/Year: 12, Sayı/Issue: 39, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi /*Date of Received:* 01.11.2024

Kabul Tarihi / *Date of Accepted:* 15.12.2024

Sayfa /*Page: 85-99*

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

Prof. Dr. Erdem ÖZDEMİR

Bursa Uludağ Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Müzik Bölümü, Türk Müziği Anasanat Dalı

erdem@uludag.edu.tr

BULGARİSTAN, DELİORMAN KIZILBAŞ BABAİLERİNDE MÜZİK (DULOVO, SÖĞÜTÇÜK KÖYÜ ÖRNEĞİ)*

Öz

Bulgaristan Türkleri genel başlığı altında ele aldığımız yapılar içerisinde Türk, Tatar, Gagauz, Sünni, Alevi (Babai) gibi çeşitli alt gruplar mevcuttur. Her grup belirli ölçüde kültürel farklılık içermektedir. Bu kültürel doku içerisinde etkin bir işlevsel role sahip olan müzik, özellikle Babai zümresinde ritüel bağlamda önem arz eder. Türkiye Alevi Bektaşi gruplarıyla kültürel ve pratik türdeşliklere da sahip olan bu yapının ritüel bağlamda müziği kullanış biçimleri, müziklerinin yapısı, sözel doku, çalgıları, performans biçimleri ve bu özelliklerin Türkiye'deki benzer yapılarla karşılaştırılarak sınırlar ötesi kültürel süreklilik bağlamında değerlendirilmesi bu makalenin kapsamı içerisine girmektedir. Ayrıca kültürel etkileşim, kültürlerarasılık, kültürel izolasyon ve kültürel bariyer gibi kavramların işlendiği çalışmada sahada kaydedilen iki türkünün de notalarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Babai, Müzik, Alevi-Bektaşi, Dulovo.

BULGARIA, DELIORMAN KIZILBASH BABAI'S MUSIC (DULOVO, SÖĞÜTÇÜK VILLAGE EXAMPLE)

Abstract

There are various sub-groups such as Turks, Tatars, Gagauz, Sunnis, Alevis (Babai) within the structures that we deal with under the general title of Bulgaria

• Bu çalışma Bursa Uludağ Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen SGA-2024-1543 kodlu "**Bulgaristan Türklerinin Geleneksel Müziklerinin Derleme ve Analizi Yoluyla Yazılı, Görsel ve İşitsel Kaynak Oluşturma Proiesi**" kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Turks. Each group has a certain degree of cultural diversity. Music, which has an effective functional role within this cultural texture, is especially important in the Babai community in the ritual context. The use of music in ritual contexts, the structure of their music, verbal texture, instruments, performance styles, and the evaluation of these features in the context of cross-border cultural continuity by comparing them with similar structures in Turkey fall within the scope of this article. In addition, concepts such as cultural interaction, interculturality, cultural isolation and cultural barrier are discussed, and the notes of two folk songs recorded in the field are also included in the study.
Keywordas: Bulgaria, Babai, Music, Alevi-Bektashi, Dulovo.

Giriş

Bu yazı, Bulgaristan Türk Müziklerinin derlenip incelendiği bir saha çalışmasından elde edilen veriler ışığında kaleme alınmıştır. Bursa Uludağ Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) birimince desteklenen projenin bir aşamasını teşkil eden bu saha çalışmasında Şumnu, Dolovo, Dobriç ve Rusçuk illerinde çalışılmış ve birbirinden farklı kültürel arka planlara sahip Türk toplumlarının müzikleri sahada canlı olarak dinlenmiş, kayıt edilmiş ve değerlendirmeye alınmıştır. Bu toplulukları Alevi (Babai), Sünni Türkler ve Tatarlar olarak sınıflandırabiliriz. Bu sınıflandırma, görüleceği üzere bazı kavramsal iç içe geçmiştir zira "Türkler"den faklı bir yapıymış gibi Türkler ve Tatarlar şeklinde farklı adlandırılan Tatarlar da Türk'tür. Fakat bu bölgede grup adlandırmalarının istisnasız ve her iki tarafça bu şekilde yapıldığı görülmüştür. Tatar etnonimi öncelikli olarak Kırım odaklı bir yerleşimin ardından göç ve sürgünlerle Türk dünyasının muhtelif yerlerine dağılmış, Türkçe konuşan Müslüman toplulukları ifade etmektedir. Tataristan ve daha yaygın adlandırmayla Kazan tatarları ise bu diasporik temsil ve yayılmanın genel olarak dışında kalmaktadır. Yani bu çalışmada bahse konu Tatarların köken itibariyle Kırım Türkleri olduğunu belitmiş olalım. Saha çalışmasında çokça görüşme gerçekleştirdiğimiz Tatarların müziksel kimliği ve dağarı bu yazının ana konusu olmadığından Tatar bahsini bir başka müstakil çalışmada işlemek üzere burada sonlandırıyorum. Bu adlandırma farklılıklarının toplumsal iletişime keskin biçimde etki etmediğini ancak yine de lehçe, görenek ve adetler gibi kültürel farklılıklara karşı farkındalıktan beslendiğini de ifade edelim.

Bulgaristan Türkleri ki burada Tatar ve Gagauz olmayan, Osmanlı Döneminde Anadolu'dan gelen Müslüman Oğuz grupları kastedilmektedir, yaşadıkları yerlerin yüzlerce yıllık sakinleridir. "Bulgaristan'ın tamamının Osmanlı egemenliğine girmesi, 1396'da Büyük Tırnova'nın fethiyle tamamlandı. Bu tarihten sonra Bulgaristan'a yoğun Türk göçü başladı. Türk göçmenler Bulgaristan'da şehirler ve kasabalar kurarak çoğunluğu oluşturdular. Bu sistem Balkan Türkleri için felaket anlamına gelen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşına kadar devam etti" (Metin, 2020: 275). 1878 Berlin antlaşması ile prenslik haline gelen yapı, bağımsız Bulgaristan devletinin kurulmasının temel safhası olmuştur (Özlem, 2019: 78). Bu tarihten sonra meydana gelen siyasi gelişmeler Bulgaristan Türklerinin aleyhine işleyen bir dizi sürecin yaşanmasına sebep olmuştur. Etnik temizlik ve fasılalı göçlerle nüfusları azalan Bulgaristan Türkleri, 20. Yüzyılın sonlarına doğru maruz kaldıkları kültürel

asimilasyon sonucunda büyük trajedilerin muhatabı olmuştur. Günümüze değin süregelen Türkiye'ye göçler, Bulgaristan'ın Avrupa birliğine girmesi (Özlem, 2019: 175) ve Türkiye'deki pek çok Bulgaristan kökenli Türkün vatandaşlık alma hakkının ortaya çıkması ile ters yöne doğru işlemeye de başlamıştır. Bulgaristan Türkleri günümüzde nispeten daha demokratik ve kültürel haklarının nispeten daha önemli görüldüğü bir süreci yaşamaktadırlar. Bugünkü Bulgaristan topraklarında bu adla kurulan ilk hanlığın kuzeyden gelen Bulgar Türkleri tarafından, 7. Yüzyılın ikinci yarısında Şumnu dolaylarında, Pliska adlı yerleşim yerinde kurulmuş olmasının, Türkçe olan Bulgar adının bu coğrafyaya ve insanına bu yolla kalmış olmasının, hülasa en azından kurucu ve yönetici yapının Türk olması ve Türkçe konuşması dolayısıyla ortaya çıkan köken tartışmalarının ve de bu kadim Türklerden müziksel miras olarak ne gibi yapıların kaldığı sorularının bu yazının odağında yer almadığını ancak dil, tarih ve kültür bilimi açısından çokça ele alınan bu konunun müzik tarihi açısından da işlenmeye açık olduğunu ifade ederek bu bahsi de sonlandırıyorum (Togan, 1981: 215, Karatay, 2018: 215). Sonuç olarak Türklerin bu coğrafyada yaklaşık bin beş yüz yıllık bir varlığı söz konusudur fakat yukarıda bahsettiğimiz Osmanlı döneminde buraya gelen Türklerin kesintisiz fiziki ve kültürel varlığı, bu akış içerisinde süregelen müziksel unsurların günümüze ulaşmasını sağlamış ve bu yazı, bu Türklerden kendisini Alevi, Babai, Kızılbaş gibi adlarla anan gruplara adanmıştır. Çalışmanın coğrafi evrenini Bulgaristan, örneklemini ise Dulovo beldesi; kavramsal evrenini Balkan Türk Müslümanlığı, örneklemini ise Deliorman Babailiği teşkil etmektedir.

Kavramsal Çerçeve ve Öz Tanımlamalar

Bu çalışmanın teorik yapısı, gözlem, katılımcı gözlem, tespit, etnografik betimleme, analiz ve karşılaştırma yöntemleri çerçevesinde kurgulanmıştır. "Karşılaştırmalı müzikoloji terimi 1944 yılında Harvard Dictionary of Music'te "egzotik müzik çalışmaları" olarak tanımlanır. Egzotik müzik ise "Avrupa geleneği dışındaki müzik kültürleri" şeklinde ifade edilir (Apel 1944'den akt. Yıldız 2013: 11). Sonrasında, eleştiri de alan karşılaştırmalı müzikoloji kavram ve yöntemlerine alternatif olarak Jaap Kunst tarafından 1959'da önerilen ve müziği bir kültür olarak inceleyen etnomüzikolojinin günümüze değin yeni kuramlarla gelişimi, sahanın ihtiyaçlarına oldukça yeterli yanıtlar vermesine karşın, belirli bağlamlarda karşılaştırma yönteminin gerekliliği kabul edilmektedir. "Nettl, karşılaştırmalı çalışmaların tümden reddedilmesi yerine, sistemli bir yaklaşım olarak geliştirilip özellikle tarihi anlama açısından gerekli ve olanaklı bir yöntem olarak kullanılması gerektiğini vurgular (Nettl 2005'den akt. Yıldız 2013: 14). Özellikle ortak kökenden geldiği bilinen ya da düşünülen halkların ya da iki toplum arasındaki etkileşimin yön ve etkisi odaklı yapılan çalışmaların teknik olarak karşılaştırma içerdiği ve 20. Yüzyılda özellikle Türk ve Macar müzik ilişkileri odaklı çalışmalar yapan başta Bela Bartok olmak üzere Lajos Vargyas, Laszlo Vikar ve Janos Sipos gibi müzik bilimcilerin başvurduğu öncelikli kavramın karşılaştırma olduğu bilinmektedir. Bu çalışma da aynı kökten gelen ve bir asır öncesine kadar benzer bir sürek yaşayan Türk gruplarını kapsadığı için karşılaştırmanın, bizim de öncelikli yordam kavramımız olduğunu söyleyebiliriz. Deliorman'da Türk kavramının Osmanlı Döneminde buraya gelen Oğuz Grubuna mensup Türklerin öz adlandırmaları olduğunu, bu bölgenin ve yakın çevrenin diğer Türk sakinlerinden Tatar ve Gagavuzların köken itibarı ile Türk olmalarına rağmen bu adlandırmanın doğrudan muhatabı olmadıklarını yukarıda zikretmiştim. Bu adlandırmalar hem "öteki" tarafından hem de grup mensuplarının kendileri tarafından benimsenmiştir. Yukarıda kısaca değindiğim tatarlardan farklı

olarak Gagavuz Türkleri, Hristiyan olmalarından dolayı sadece basit bir adlandırma ile değil, inanışları odaklı belirgin bir öteki olma durumunun muhatabıdır. Bu çalışmada Gagavuzlarla görüşme gerçekleştirilmediğinden yaklaşımları, Gagavuzların ötekisi olan "Türklerin" söylem ve tavırları üzerinden değerlendirdiğimi ifade edeyim. Bulgaristan Türkleri kendilerini ve ötekini tanımlama aracı olarak milliyet ve soy bağı ile birlikte hatta bazen daha öncelikli olarak din olgusunu önemsemektedirler. Herhangi bir bağlamda Bulgaristan Türklerinden yani kendilerinden bahsettiklerinde "Müslümanlar" şeklinde bir kimlik tanımını kullanmaları yaygın bir durum haline gelmiştir. Bu tanım içerisine girenler ise Alevi-Sünni Türkler ve Tatarlardır. Türklük bağlamı dışında ise Müslüman Çingeneler ve Müslüman Bulgarlar yani Pomaklar yer alır ancak Bulgaristan Türklerinin, kendilerini nitelemek için kullandıkları "Müslümanlar" kavramı içerisinde Çingene ve Pomakları (Özlem, 2020: 171) en azından öncelikli olarak işaret etmediklerinden bir yorum olarak bahsedilebilir. Kavramı ve konuyu "Türkler" şeklinde daralttığımızda elimizde kültürel yapılar olarak Alevi (Babai) ve Sünni Türk kavramları kalmış olacaktır. Konumuz gereği biz bu bölgenin kadim sakinlerinden ve kendisini Alevi, Babai, Kızılbaş gibi adlarla anan Türklerin törensel müziklerinden bahsedeceğiz. Bu müzikler özellikle cem törenlerinde ve bu yapıya mensup Türklerin muhabbet ortamlarında icra edilmektedir. Türkiye ve Bulgaristan Türkleri arasında mevcut müziksel benzerlik ve farklılıklar, sınır ötesi kültürel devamlılık ve kültür bilimine bu yazıda önerdiğimiz İleri Kültür Sahası (İKS) kavramları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Alevilik, Bektaşilik, Kızılbaşlık, "Babailik"

Bu bölümde ele alacağımız konuların anlamsal tanımlarını fazlaca yapmayı düşünmüyorum zira Alevilik, Bektaşilik, Kızılbaşlık ve Babailik gibi kavramların ne anlam içerdiği genel olarak bilinmektedir. Ancak bazen birbiri yerine bazen de Alevi-Bektaşi gibi bir arada kullanılan bu kavramların yöredeki karşılıkları ve kullanılış biçim ve hikayesine ilişkin çıkarımlarda belirli tanımlar elbette gerekmektedir. Melikoff Alevilikle ilgili "Türkiye'de günümüzde, Ali'ye bağlılıkları dolayısıyla, onlara "Alevi" denmektedir" (Melikoff, 2009: 26) şeklinde genel bir tanım yapmıştır. Aleviliğin ve Alevi müziğinin tanımı, içeriği, töresi ve temsil biçimleri sayısız çalışmada her ayrıntısı ile ele alınmıştır[1]. Bektaşilik ise 13. Yüzyılda Anadolu'da bulunan ve Babai isyanlarına katıldığı ve isyanın bastırılmasından sonra Sulucakarahöyük'e yerleşen, Hoca Ahmet Yesevi ve Horasan okulunun temsilcisi Hacı Bektaş-ı Veli'nin manevi önderliğinde başlayan bir Türk sufizm hareketidir. Ancak Bektaşiliğin bir tarikat oalarak teşkilatlanması 16. Yüzyılın ilk yarısında Balım Sultan tarafından gerçekleşmiştir (Ocak, 2022: 172). Buradan, Hacı Bektaş'ın döneminde bu yapımın kurumsal bir mahiyet arz etmediği anlaşılmaktadır. Başlıklarımızdan biri olan ve bugün Dulovo'daki Türklerin bir kısmının kendisini tanımladığı Babailer, bu dönemin en önemli sosyal olayının ana aktörleridir (Batur, 2021: 147).

Ersal'ın, Say'dan aktardığı "Özellikle Babaî isyanından sonra çok sayıda Babaî dervişinin bölge- ye yerleşerek tekkeler kurduğu görülmektedir" (Ersal, 2012: 209) şeklindeki bilgi, Bulgaristan Babailerinin bağlı olduklarını belirttikleri Şucaeddin Veli'nin de Babailikle ilişkisi hakkında fikir vermektedir. Burada takip etmeye çalıştığım husus Bektaşilik gibi güçlü bir kurumsal yapıya sahip

[1] Bu konuda Erol'un ilgili çalışmasını önerebiliriz. Erol, A. (2018). *İslam, Alevilik ve müzik*. Bağlam Yayıncılık.

olmayan Babailiğin, bir tarikat gibi halen mensubiyet ihtiva etmesindeki bağlantıdır. "Bugün Alevi adlandırması içinde değerlendirdiğimiz zümrenin Anadolu coğrafyasında, tarihsel süreçte belirli evreler halinde teşkilatlandığı kanaati, saha üzerine yapılan çalışmalarla daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu evrelerde ön plana çıkan karizmatik şahsiyetler olmuş ve bu şahsiyetler etrafında güçlü örgütlenmeler oluşmuştur" (Ersal, 2012: 209). Anadolu sürecindeki yapıları itibarı ile bu güçlü karakterlerin adını da alan yapılar günümüze gelene kadar farklı önder ve grup adlarıyla anılmış olmasına karşın benzer özellikler taşımaktadırlar. Yeseviye, Vefai, Babai, Kalenderi, Haydari, Abdalan, Bektaşi, Kızılbaş, Hüseyni, Alevi başlıkları, bu yapının günümüze değin öne çıkan temsili adları olmuştur. Bu yapılar elbette birbirlerinden faklı uygulama ve görüşlere de sahip olmuştur ancak hepsinin ortak yönleri, bu yapılardan herhangi birinin diğerleriyle ilişkisini ortaya koyar niteliktedir. Peki bu yapıların bir ya da benzer sayılmasını sağlayan süreçler ve unsurlar nelerdir? "Yağmur Say, Osmanlıların Balkanlara yerleşme sürecinde Alevi tanımı içinde "Babaî, Bektaşi, Ahi" olmak üzere üç zümrenin etkili olduğunu, zamanla Ahi zümrenin Bektaşilik içinde eriyerek Babaî ve Bektaşi zümrenin fonksiyonlarını devam ettirdiğini belirtir" (Ersal, 2012: 215). Önceki bir makalede dile getirdiğim gibi öncelikli ortak özellik bu yapıların davranış biçimini ve kültürel yönünü belirleyen ve temsil eden temel unsur, tamamının merkezinde kadim Türk kültür varlıklarının bulunmasıdır. Bunun nedeni ise bu yapıları oluşturan kitlelerin ve lider temsilini gerçekleştiren kişilerin Türkmen oluşudur.

Dulovo, Babailerinde Müzik

Gerçekleştirilen saha çalışmasında görüşülen kişilerin önemli bir kısmı yörelerinin manevi ve idari öncüleridir. Temelde, Türkiye Alevi Türkmenleri ve Bulgaristan'dakiler arasında cem erkanı açısından ne tür benzerlik ve farklılıkların olduğundan öte, ritüel bağlamda icra edilen müziklerin ve bu müziklere eşlik eden sözel dokunun Türkiye'deki benzerleri ile mukayesesi, bu bölümün odağında yer almaktadır[2]. Cem erkanları Anadolu sahası Alevi Türkmenleri arasında dahi kimi farklılıklar ihtiva etmektedir. İdari sınırların ve yönetimsel süreçlerin 100 yılı aşkın süredir ayırdığı iki Türk toplumunu arasında, zaman içerisinde gelişen ritüel pratik farklılıkları, tarafımızca normal addedilmektedir. Aynı şekilde müziksel dokunun da kimi farklılıklar içereceği hipotezi, çalışmanın tasarım sürecinde değerlendirilmiştir. Ancak her ne kadar başka bir kültürel yapı içerisinde yüzyıllar boyu fiziki ve kültürel varlık sürdürülmüşse de bir arada ya da komşu yerleşimlerde yaşayan farklı toplumlar arasında mevcut olan din ve dil bariyeri, özellikle somut olmayan kültürel unsurların alınıp verintilenmesinde önemli bir engeli teşkil etmektedir. Kültürün önemli bir parçasını teşkil eden müziğin, kapalı yapılar içerisinde üretilip icra edilen türlerinin, bu yapıların yabancısı ya da daha belirleyici bir kavram olarak ötekisi olan yapılara ulaşıp, paylaşılan ortak değerler haline gelmesi kolay görünmemektedir. İşlevsel bir kültür unsuru olarak değerlendirildiğinde müziğin icra bağlamları olarak ilk etapta dini tören, resmi tören, düğün, kına, çocuk eyleme, cenaze ve eğlentileri zikredebiliriz. Din ve dil farklılığı bulunun grupların birbirlerinin bu tür etkinliklerinde etkin rol alarak bulunamayacağını düşünmek zor değildir. Burada bahsedilen etkin rol, bu ritüellerin icracı katılımcıları olmak anlamında düşünülmelidir. Özellikle Balkanlar gibi Türklerle diğer toplumların

[2] Dulovo Alevi-Babailerinin detaylı tarihçesi ve cem erkânları ile ilgili şu kaynaklara bakılabilir: (Dönmez, 2012, Ersal,2012)

siyasi mücadelesinin hiç bitmediği[3] bir coğrafyada farklı kültürlerle kurulacak ilişkilerin bireysel, ticari ya da küçük gruplar marifetiyle ve geneli kapsamayacak bir mahiyette olacağı da açıktır. Sahada görüşülen ve 60'lı yaşların üzerinde olan kişilerin tamamına yakını kendilerinin ve ebeveynlerinin Bulgarca bilmediklerini nakletmiştir. Böyle bir durumda, özellikle ağıt, ninni, çocuk eyleme, tekerleme, gibi amatör; ayin, düğün, kına, cenaze, meslek türküleri gibi tören odaklı işlevsel bağlamda, kültürel etkinlikler içerisinde icra edilen müziklerin, ilgili grupların mahrem algısına matuf yapıları teşkil ettiği de unutulmamalıdır.

Anadolu sahasında olduğu gibi Balkanlarda da Türklerin dini sürekleri Dede ve Baba unvanlı karizmatik kişilikler üzerinden yürümüş ve günümüzde de onların ardıllarınca yürütülmektedir. Balkanları Türk yurdu haline getirdiği, günümüzde dahi söylencelere konu olan Sarı Saltuk (Ocak, 200: 7) başta olmak üzere, Bulgaristan Babai Kızılbaşları, Otman Baba, Demir Baba, Akyazılı Baba gibi Alperen dervişleri yol ululuları olarak görmekte ancak Şücaeddin Veli, Dulovo Babaileri için yolun en belirgin ve etkisi günümüze uzanan şahsiyetidir. "Bulgaristan'daki inanç önderleri arasında tarihten günümüze gelinceye kadar halife baba ve ona bağlı babalardan oluşan bir hiyerarşik yapılanma mevcuttur. Bu yapıya göre Bulgaristan'da Şücaeddin Veli Ocağı'na bağlı Halife Babalar vardır. Bu Halife Babaların her birine bağlı babalar mevcuttur. Şücaeddin Veli Ocağı'ndan gelen postnişin her yıl Halife Babaların görgüsünü yapar. Görgüden geçen Halife Babalar kendilerine bağlı babaları görürler. Görgüsü yapılan babalar da taliplerinin hizmetini görürler. Babalık soydan ziyade talip zümresinin kanaatleri merkezlidir. Talipler içlerinden birini bu işe uygun görürler ve bu kişi halife baba tarafından baba olarak dikilir" (Ersal,2012: 221). Günümüzde Dulovo'da bu görevi Mürşid Baba olarak anılan Halil İbrahim Kos ifa etmektedir (KK1., 2024). Karalar köyü Kültür Evinde gerçekleştirdiğimiz ilk görüşmede bize sürdükleri yolun tarihinden ve günümüzdeki durumdan etraflıca bahsetti. Bu görüşme, bize saha rehberliği yapan ve Dulovo belediyesinde kültür işlerinden sorumlu Başkan yardımcısı olarak görev yapan Bürhan Şevket'in Kültür Evindeki odasında ve onun da katılımıyla gerçekleşti (KK2., 2024). Kendisi de Alevi olan Şevket, tüm Dulovo görüşmelerimizde bize eşlik edip hem idari hem kültürel bilgisiyle görüşmelerde açığa çıkan pek çok eksik ya da muğlak bilgiyi tamamlamış hatta kaynakların o an hatırlamadığı bilgi, görgü ve kimi türküleri hatırlayıp bizim kaydetmemizi sağlamıştır.

Dulovo Babaileri, ritüel müziklerine Türkiye Bektaşiliğinde olduğu gibi nefes demektedir. Karalar Köyü Kültür Evinde görüşme gerçekleştirdiğimiz yörenin Zâkirlerinden Veli Muharrem, şu bilgileri paylaşmıştır: "53 yıldır bağlama çalıyorum. Türkü de çalıyorum Nefes de! Eski büyüklerimiz vardı, ozan gibi… bozuk çalarlardı. O zaman bir saz aldım 4 telli, çalmaya başladım. İki nefes bilirdim ama onlar Türkiye nefesiydi. Biz de Yunus'tan, Pir Sultan'dan çalıyoruz ama söylemeleri, kaydeleri başka" (KK3, 2024)

Muharrem'in ifadelerinden alınan bu kesit Türkiye ve Bulgaristan Türklerinin müziksel kabulleri açısından önemli bilgiler barındırmaktadır. Örneğin Türkü ve Nefes kavramları birbirinden ayrı değerlendirilmektedir. Türkü, Türk halk müziği ürünlerinin, herhangi bir tür veya yöre ayrımı yapılmaksızın tümüne verilen üst başlıktır. Ancak etnomüzikolojide mevcut, müziğin kültür içinde

[3] Bu mücadele bugün de demokratik yolardan sürmektedir. Saha çalışmamız süreci boyunca görüştüğümü Türk kaynakların tamamına yakını sekiz kez seçime gidilmesine karşın halen hükümet kurulamamış ve Türkleri temsil eden ana partinin çeşitli entrikalarla bölünmüş olmasını, önemli ölçüde gerilim sebebiydi.

gömülü olması (embeddedness) ve anıştırma (adumbration) (Netl, 1983: 20; Dönmez, 2009: 107-115) gibi kavramlarla açıklanan teoriler kapsamında değerlendirildiğinde, özellikle ritüel içerisinde kullanılmasına karşın müziğe, müzik yerine daha geniş ve çok bileşenli bir performatif ad verme durumu burada karşımıza çıkmaktadır. Yani buna göre türkü müziktir ancak "nefes", sadece müzik olarak adlandırılamayacak bir unsurdur. Bu bağlamda, kutsiyet atfedilen metin, ezgi ve dans biçimleri, dünyevi kabullerden sıyrılarak tinsel bir düzlemde kavranmaktadır. Embeddednes ve Adumbration kavramlarını, pek çok yayında kullanmış ve geçerliliğini kabul etmiş olsam da bağlam odaklı bir ihtiyatla bakılması gerektiğini düşünüyorum. Özellikle Alevi, Bektaşi ya da Abdal gibi müziğin kültürel kimlikleriyle bütünleşik bir halde var olduğu toplumlarda müzik, bir zamanlar gömülüydüyse de günümüzde yüzeye çıkmış durumdadır. Bu kitlelerin müziksel pratikleri özellikle medya endüstrisine ve kamuoyuna mal olduğu için müziğin işlevsel ve mahrem algısının varlığını sürdürmesinin yanısıra artık sanatsal ve etkin bir kimlik ifade aracı ve meslek olmuş durumdadır. Toplum nezdinde bu denli görünür ve öncelikli hale gelmiş bir müziğin gömülü olduğunu iddia etmek mümkün olmayabilir. "Türkiye nefesi" ifadesinden ise yüzyıllar boyu kendi yol esaslarının belirgin biçimde yerleştiği, Türkiye'de dahi bilinen yol ululuarıyla aynı coğrafyayı kesintisiz olarak paylaşan ve kendine özgü kültürel varlıkları günümüze ulaşan Balkan Türklerinin, ezgisel dağarını, en azından tür ve biçim olarak kendine özgü bir kabulle benimsediği anlaşılmaktadır. Bu durum, tüm mensuplarını kapsayacak tamamı ile türdeş bir Alevi, Bektaşi ya da Babai müziği olmadığını da göstermektedir (Özdemir, 2000: 197). Ezgisel yapıların farklı olmasıyla birlikte söz varlığının ortak olduğunu ifade eden Muharrem'in ilettiği bilgi tüm Balkanlar'da olduğu gibi Türkiye için de geçerlidir. Türkiye'de Bektaşi ve Alevi müzikleri kimi üslup farklılıkları içerir ayrıca Anadolu'nun farklı Alevi beldelerinde müziksel doku farklıdır ancak söz varlığı ortak kaynağa dayanmaktadır. Bulgaristan ile Türkiye arasında bu hususta da bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Bulgaristan Türk müzikleri genel yapı itibarı ile Trakya'da başlayan bir kültür dairesinin ileri kültür sahasını teşkil etmektedir. Pek çok Bulgaristan türküsü on yıllardır TRT THM repertuvarında kayıt altında tutulmakta ve icra edilmektedir. Kültürel sınırların, idari sınırlara sığmaması, sınırın her iki yanında da aynı dili konuşup benzer kültürü sürdüren insanlarla mümkün olmaktadır. Sahaya çıkmadan önce de bildiğimiz bu türdeşlik nispeten kentli bir müzikselliği ifade etmekteydi ve kırsalda durumun ne olduğu hususu hipotezlerimizin dışında kalmıştı. Sofya radyosunda on yıllardır Türkçe eserler kaydedilmektedir ve bunlar genellikle makamsal da diyebileceğimiz kentli bir üsluba sahiptir. Ancak Anadolu Aleviliğinin uzantısı olarak da değerlendirebileceğimiz Babailik gibi sufi ancak kırsal bir yapının müziklerini incelediğimizde de Türkiye sahası Alevi müziğiyle benzer yanların olduğu görülmüştür.

Ritüel bağlam içerisinde icra edilen türkülerin, türkü olarak adlandırılmasından kaçınılması; tek bölümlü ve yolun erkanına uygun şiirlerin işlendiği eserlere Nefes denmesi, cem töreni sırasında Semah dönmek için yine aynı bağlamdaki şiirlerle icra edilen ezgilerin genelde iki bölümlü olması ve bunlara da Semah denmesi gibi adlandırma biçimleri açısından benzerlikler mevcuttur. Kullanılan ses sitemi ve ezgisel doku yani seslerin bir ezgi oluşturmak için bir araya getirilme prensibi açısından farklılığın olmadığı iki saha arasında elbette, komşu iki köyde bile görülebilecek üslup farklılıkları mevcuttur. Veli Muharrem'den kaydedilen Nefes örneklerinden birinin notası aşağıdadır:

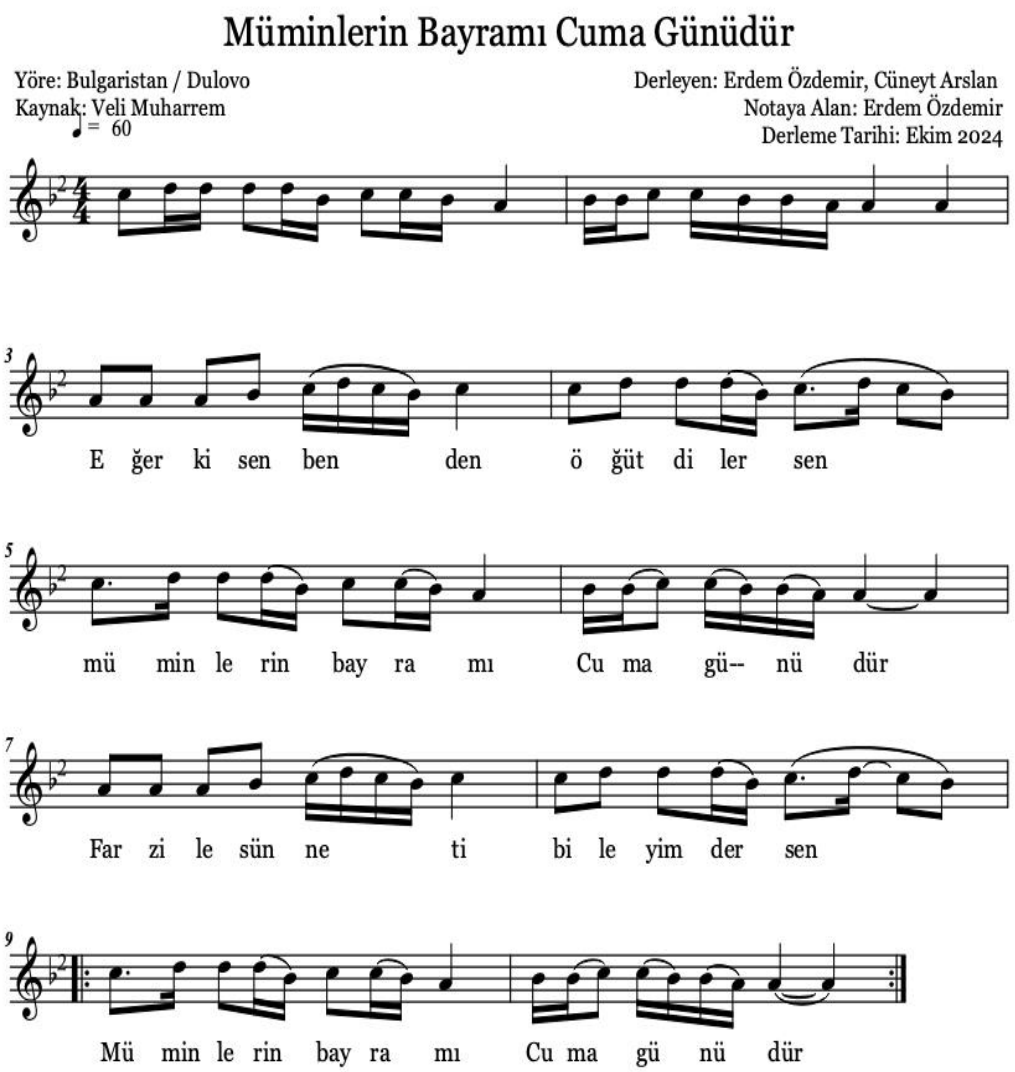

Şekil 1: Nota

Bu eser kaynağın ilgili görüşmede çalıp söylediği ilk türküdür. Nefes söyleyeceğini belirterek girdiği eser, gerek ezgisel gerekse ritmik özellikleri bakımından Türk Alevi müzik evreninin dışında değerlendirilecek özelliklere sahip değildir. Kaynak, ezgiyi hangi yolla öğrendiği sorulduğunda eski icracılardan öğrendiğini söylemiştir. Bu görüşmede Veli Muharrem, aynı ezgiyi farklı şiirler döşeyerek de icra etmiştir. Türk aşıklık geleneğinde sıkça karşılaşılan ve aşık müziği performasının temel üretim yöntemi olan kalıp ezgiye yeni ya da farklı söz düzme uygulaması bu sahada da görülmektedir. Aşık ve ozanlar odağında konuya yaklaşıldığında bu durum normaldir zira bilinen, bir kitabı olan ya da olmayan pek çok aşık ve ozanın yüzlerle ifade olunabilecek şiiri mevcuttur fakat bu sayıda farklı ezgi olmasa gerektir. Derlenmiş kitapları günümüzde mevcut olan Pir Sultan Abdal, Aşık Sümmani, Emrah gibi şairlerin ezgilenmiş şiirleri onlara atfedilen şiirlerinin çok azını kapsamaktadır. Bulgaristan Babai zümresinin zâkirleri de bildikleri ezgileri, bildikleri ya da önlerindeki bir defterden bakarak okudukları şiirlerle bütünleştirip seslendirmektedirler.

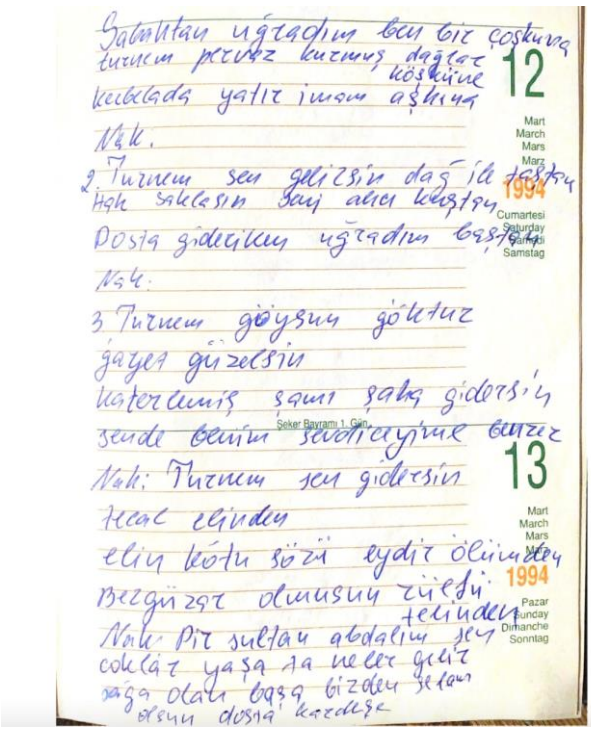

Şekil 2: Nefes defteri

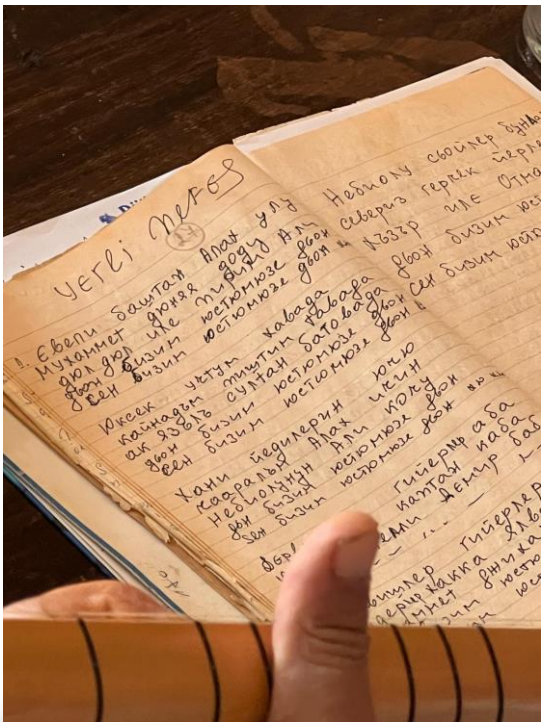

Şekil 3: Nefes defteri

Söğütçük köyü cem evinde zâkirlik yapan Yüksel Karagöz (KK4., 2024) ve Demir Salim'de (KK5., 2024) kendilerini Babai/Kızılbaş olarak tanımlamaktadırlar. Aynı zamanda köyün muhtarı da olan Karagöz, çocukluk yaşlarından bu yana bağlama çaldığını, bir zamanlar kursa gittiğini ama nota bilmediği için bıraktığını nakletmiştir. Veli Muharrem ile görüşmemizde olduğu gibi ezgi ve performans odaklı görüşmelerde sorduğumuz öncelikli sorulardan biri icra edilen eserlerin kimden öğrenildiğidir. Bu soruların yanıtı istisnasız büyüklerden, ustalardan ya da önceki zâkirlerden şeklinde olmuştur. Bu da, yörede müziksel aktarımın sözlü yolla gerçekleştiğini göstermektedir.

Şekil 4: Söğütçük Cem Evi /. Semah

Şekil 5: Söğütçük Cem Evi / Dua

Sözlü yolla aktarılan ezgilerin küçük de olsa kimi değişiklikler yaşaması normaldir zira ezgi, söz gibi her detayıyla akılda tutulamayabilmektedir. Ancak bu iki zâkirin birlikte çalıp söyledikleri nefes ve semah ezgileri oldukça muntazam bir şekilde ezberlenmiş gibiydi. İlk görüşmemizin gerçekleştiği Söğütçük Kültür Evi ve sonrasında bizim gözlem yapmamız için düzenlenen cem töreninde icra edilen semahlardan birinin notası aşağıda verilmiştir. Düzenlenen cem töreninde geleneksel bir cemin tüm fasılları yerine getirildi. Mürşid Baba olarak hitap edilen Halil İbrahim

Kos'un manevi önderliğinde yürüyen cem, tüm erkânı, semahları ve müzikleriyle ayrı bir olay analizi çalışmasının konusu olacaktır.

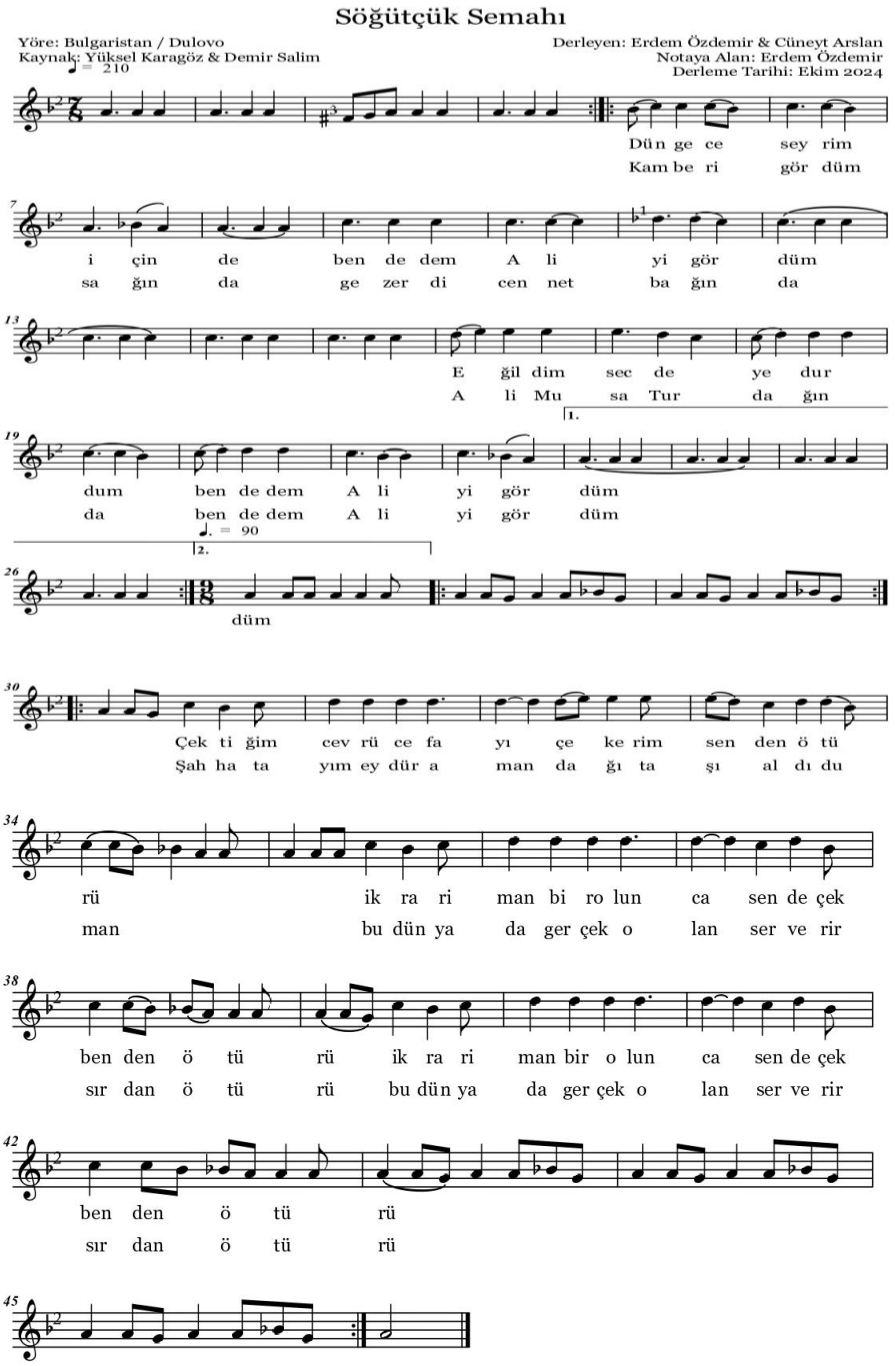

Şekil 6: Nota

Çalgılar Ve Ses Sistemi

Saha çalışmamızda odaklandığımız bir diğer nokta çalgılar olmuştur. Bir yörenin ya da toplumun geleneksel müzik karakterini doğru çözümlemenin yollarından biri de çalgılarını tanımaktır. Özellikle perdeli çalgıların perde aralıklarından, kullanılan ses sistemleri hakkında fikir

almak mümkündür. Elbette 19. Yüzyılın başında Berlin'de üretilip sonrasında hem Balkanlarda hem de Asya'nın ve hatta dünyanın pek çok yerinde bir meydan çalgısı olarak büyük oranda hakimiyet kuran Akordeon (Elyağutu,2016'dan akt. Solmaz, 2024: 189) ve yakın dönemin geniş alan çalgılarının başında gelen Klavye / Org gibi çalgılar, geleneksel müziklerin karakterini ve yapısını az veya çok etkilemiştir. Bu çalgılar Bulgaristan'da da oldukça yaygınlık kazanmıştır. Tampereman ses sistemine yani kromatik esaslı diziye ait seslere sahip olduğundan Akordeon ile icra edilecek eserler de ya bu ses sisteminde olmalı ya da bu sisteme adapte edilmelidir. Ortadoğu ve Anadolu sahası Türk müziklerinin mikrotonal dizide seyrettiği ve bu dizinin, bu sahadaki Türk müziğinin kimliğini belirleyici bir öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz. Gerçekleştirdiğimiz saha çalışmasında Makedonya ve Bulgaristan Türklerinin de bu diziyi etkin biçimde kullandıklarını gözlemleyip kayıt altına almış bulunuyoruz. Bugüne değin dinlediğimiz Balkan türkülerinde bu durum zaten belirgindi fakat yörede doğrudan iddiasız kaynaklardan edinilen bilgi haliyle çok daha belirgin sonuçlar vermektedir. Türklerin ve Türkçe konuşan Müslüman Çingenelerin de yoğun olarak kullandığını gördüğümüz Akordeon çalgısı, bu sahaya bir festival, eğlence ve geniş meydan çalgısı olarak girmiş, kendi sahasından çıkmamış daha doğrusu hem fiziki olarak hem de manevi açıdan kapalı yapıların dışında kalmıştır. Bulgaristan Babaileri özelinde bu kapalı alanın hâkim sazı, aslında Türkiye Alevilerinde de olduğu gibi Bağlama olmuştur. "Ayin-ül Cem erkânlarında insan sesi ve sözü daima ön planda olmaktadır. Ata yadigâri olan kopuz ve onun Anadolu'daki devamı olan bağlama meydanlarda daima yer almıştır. Orta Asya'da varlığını sürdüren kopuz Anadolu ve Balkanlar'a gelirken Korkut Atalar'ın yerine Alevi Dedeleri'nin, Bektaşi canlarının dizlerinde yer alarak, Cem ritüellerine girebilmiştir lâkin diğer halk sazlarının bu meydanlara giremeyişlerinin en makul sebeplerinden biri bu olmalıdır" (Yaltırık, 2020: 433). Gerçekleştirilen görüşmelerde hem Babailerin hem de halk müziği icra eden koro ve bireysel icracıların kullandığı temel çalgının Bağlama olduğu görülmüştür. Burada kaydettiğimiz türkülere eşlik eden bağlamalar Uzun Sap, Tambura olarak adlandırdığımız ve Türkiye'de de yaygın olarak kullanılan çalgı tipindedir. Babailerin bu sazı kullanımı perde üzerinden adlandırılan şekliyle Bozuk düzen akort çekilerek (Alt telden yukarı doğru La/Re/Sol) Re perdesi üzerinden gerçekleşmektedir. Bu çalım biçimi Türkiye'de genellikle orta Anadolu olarak adlandırdığımız yörede yaygınlık göstermektedir. Re karar çalındığında orta telin boş tınlatılmasıyla dem sesi sağlaması açısından doygun bir ses alımını sağlayan bu tarz, alt telden yürüyen ezginin çalımında farklı tellere dokunulduğunda uyumsuz olmayan seslerin duyulmasından dolayı muhtemel çalım hatalarını tolere edebilir bir mahiyete de sahiptir. Türkiye Alevi Türkmenleri de Deyiş ve Semahlar da uzun sap bağlama çalmaktaysa da günümüzde ve yakın geçmişte bağlama düzeni olarak adlanan akort sistemi ve bu düzenin uygulandığı Kısa Sap bağlama tipi, bu bağlamda hâkim çalgı ve düzen haline gelmiştir. Dulovo Babailerinde bu düzenin kullanılmamasının ya da en azından yaygın olmamasının, Alevilik bağlamında son yarım yüzyılda genelleştiğini gördüğümüz bu sazın ve düzenin kullanım yaygınlığının, sınır ötesine sirayet etmediği anlamına gelebileceği söylenebilir. Ayrıca buradaki icracıların hemen hiçbiri profesyonel olmadığı için Kısa Sap bağlama eğitimi alma ya da kendi gayretliyle öğrenme imkanlarının olmadığı da gözden kaçırılmamalıdır.

Şekil 7: Dört telli bağlama.

Sahada görüşme yaptığımız ve Babailerin zâkirliğini yürüten bağlama icracılarından, geçmişte dört telli bir bağlama çalındığı bilgisi nakledilmiştir. Anadolu sahasında da Kozağaç Curası ya da Sarızlı Ozan Nesimi Çimen ile anılan Nesimi Sazı gibi benzerlerinin varlığını bildiğimiz 2 ya da 4 telli bağlamalar esasen 2 grup tele sahip olduğu için prensipte iki telli kabul edilir. "İki Telli", "Çifte Telli" gibi müziksel söz varlığımıza işlenmiş bu tel sayısına sahip bağlamaların türevleri, Türkistan sahasında Dutar olarak anılır ve Uygur, Özbek, Türkmen, Nogay Türklerinin bağlama tipli çalgılardır (Ögel, 1991: 130). Bağlamanın, Anadolu'ya geldiğinde günümüzdeki gibi üç grup telli değil, iki ya da iki grup telli olabileceği kanaatimi paylaşmak isterim. Bu çalgılar adı anılan Türkistan Türklerinde halen iki telli olarak çalınmaktadır. Bu bilgiden, Anadolu Türklüğünün erken dönemlerinde Balkanlara göçen Türkmenlerin beraberinde götürdüğü özellikle somut olmayan kültürel varlıklarının, Türkiye'ye göre daha izole bir biçimde kaldığı sonucuna varmak mümkündür. Tüm Türkistan sahasında, Kırım ve Gagauz Yeri'nde sözlü müziklere karşılık gelen ancak Anadolu'da yaygın müzik terimleri dağarında pek rastlamadığımız ır, yır, cır gibi lehçeye dayalı farklılıklarla zikredilen ifadeyi, 2022 yılında Kuzey Makedonya Türklerini kapsayan saha çalışmamızda özellikle kadın kaynaklardan sıklıkla duymuş olmamız da benzer bir sürecin sonucu olsa gerektir.

Akordeon faslında değindiğim kromatik diziden farklı olarak Türk ve kimi Doğu toplumlarının kullandığı mikrotonal, makamsal ya da genel değişle komalı ses sistemi, Balkan Türklerinin hem Batılı hem Hristiyan toplumlar içerisinde muhafaza ettikleri kimliksel bir unsurdur ancak bu durum şaşırtıcı da olmamalıdır. Özellikle, kadınlar, yaşlılar ya da çocuklar üzerinden aktarılan ezgisel varlık, dış tesirlere karşı yüksek koruma kalkanlarına sahiptir. Değişime en dirençli ezgisel yapıları teşkil eden bu kapalı ortam müzikleri, özellikle ritüel bağlamda kolaylıkla muhafaza edilebilmektedir. Etkin

ve yaygın bir müzikal kanon sürecine tabi tutulmayan Bulgaristan ve Makedonya Türklerinin günümüzde de idari sınırlar hiç oluşmamışçasına Türkiye ile sürdürdükleri türdeşliklerin nedenlerine bu açıdan bakılmalıdır. Ayrıca böyle bir kanon sürecinin de "mahrem" yapı müziklerine ne derece etki edebileceği hususu tartışmalıdır. Söz konusu ses sistemi, Türk Dünyasında da belirli yapılarda yaygın olarak görülmektedir. Bu yapı, Türk Dünyası içerisinde, Özbekistan'ın Güneyi ve Afganistan'ın Kuzeyinden, Türkmenistan'ı, Irak'ı, İran'ı, Azerbaycan'ı ve Türkiye'yi alarak Balkan Türklüğünü oluşturan Oğuzlardır. Karadeniz'in Kuzeyinden Batıya ilerleyen ve büyük çoğunluğunu Kıpçakların oluşturduğu Türk gruplarında ise mikrotonaliteye genelde rastlanmamaktadır. Bu açıdan Türkistan'ın güneyinden Balkanlara uzanan, coğrafi ve kültürel açıdan kesintisiz bir Oğuz müziği kavramından bahsedilebilir[4].

SONUÇ

Gerçekleştirdiğimiz alan araştırmasının genel ve öncelikli amacı Türk Dünyası Müzikleri literatürüne, Türk müzik bilimcilerin bakış açısıyla Türkçe kaynak oluşturmaktı. Doğuda Yakutistan'dan Batıda Romanya'ya kadar uzanan, devasa coğrafyada sayısız boy ve idari yapılara bölünmüş bir topluluğun herhangi bir kültür unsurunu tek bir başlık altında çalışmanın zorluğunu aşabilmek için bu sahayı olabildiğince alt başlıklara ayırmak gerekir. Bu bağlamda Balkan Türklüğü üst başlığı altında Bulgaristan, Deliorman, Dulovo Kızılbaş Babaileri şeklinde bir daraltma ile işimizi kolaylaştırmaya çalıştık. Sahada kaydettiğimiz Babai Nefes ve Semahlarının bir kısmının ritmik ve ezgisel yapıları Bulgaristan Türk halk müziği genel başlığı altında türdeşlik arz etmektedir. Bundan dolayı iki adet türkünün notasını paylaşarak hem analitik hem de kültürel yorumlarla bu makale oluşturuldu. Sonuç mahiyetinde olacağını düşündüğüm kimi görüşler aşağıdaki gibidir:

- Bulgaristan Türkleri, Trakya yöresinin devamı olarak görülebilecek bir müzik kültürüne sahiptir. Bu devamlılığın sağlanmasının başlıca nedenlerinden biri, iki devletin sınırları içerisinde yaşayan Türklerin Oğuz lehçesini özelde ise türküye Türkçesini kullanıyor olmalarıdır.

- Türk Dünyası Müzikleri çalışmalarında belirlediğimiz sınıflandırma unsurlarından olan lehçe gruplarıyla doğru orantılı bir müziksel gruplandırma yöntemi, Türkiye – Bulgaristan örnekliğinde de doğrulanmıştır.

- Bu müziksel birlikteliğin odağında ses sistemi, ezgi örgüsü, usûl ve seyir yer almaktadır.

- Dulovo örnekleminde yoğunlaşılan Alevi/Kızılbaş/Babai dini kabullerinin ve yol erkanının, Anadolu Alevi Türkmenlerinkinden büyük farklılıklar içermediği tespit edilmiştir. Bu aynılığa Nefes, Semah ve Zakir gibi Alevi müziksel terimleri de dahildir. Bu Nefes ve Semahların ezgi ve usul yapısı; Nefeslerin tek, Semahların çok bölümlü olması ve özellikle Semahlardaki "Tahtacı Semahlarına" benzer beylik ezgi, Anadolu sahasındaki örneklerle doğrudan örtüşmektedir. Bununla birlikte Türkiye'de sık rastlanmayan bir kimlik ifadesi olarak buradaki ilgili zümrenin kendisini Babai şeklinde adlandırması dikkat çekicidir. Bir diğer önemli husus ise benzer dini, kültürel davranış ve kabullere sahip olan Kuzey Makedonya Türkmenleri kendilerini Bektaşi olarak tanımlarken; Türkiye

[4] Oğuz Müziği kavramı Türk Dünyası müziklerinin daha analitik incelenmesine, tarihsel ve kültürel bir bakış açısı sunması bakımından önemlidir. Günümüze değin Türk müzik sahasında çokça irdelenmemiş bu kavramlar ve tasnif yöntemi, yakın zamanda bitmesini umduğumuz iki doktora tezinin de konusu olmuştur.

Alevileri kendilerine Alevi/Bektaşi derken, Dulovo'da görüşüp "aynı zamanda Bektaşi misiniz"? şeklinde soru yönelttiğimiz kişilerin bu soruya olumsuz yanıt vermeleridir. Krononojik olarak Babailik (1240), Bektaşilik (1240 sonrası), Kızılbaşlık (1400'lerin sonu), Alevilik (1850 sonrası) şeklinde sıralayabileceğimiz bu inanç odaklı yapıların günümüzde hemen hepsi benzer bir inanışa ve kültürel yapıya sahiptir. Günümüzde Balkanlarda da etkin olsa da hepsinin kaynağı Anadolu Türk kültürüdür. Kızılbaş adlandırması coğrafi olarak İran Türklüğüne matufsa da bu adın serpildiği saha yine Anadolu'dur. Bu nedenle, adlandırmalar farklı olsa da bu yapılar, söylem ve ritüel eylem biçimleri açısından önemli farklılıklar içermemektedir.

- Görüşülen zâkirlerin eskiden iki telli bağlama çalındığını iletmesi, Türkiye'de örneği yok denecek kadar az iken ya da dar bir yöresel sahada çalınırken yakın zamanda diriltilen ve yaygınlaşan bu çalgının, bu sahada pek çok kültürel unsur gibi izole bir şekilde yakın zamana kadar kalabildiğini göstermiştir.

- Yüzlerce yıldır aynı coğrafyada beraber yaşayan Hristiyan Bulgarlar ile Müslüman Türklerin müziksel iletişiminin tüm yönleriyle ne derece geliştiğine ilişkin sonuç çıkaracak bir genellik arz etmese de Türklerin halen kültürel ve kapalı (mahrem) müzik yapılarının, izole bir şekilde günümüze ulaştığı tespit edilmiştir. Aralarında dil ve din bariyeri bulunan iç içe toplumların, bu bağlamdaki somut olmayan kültür varlıklarının, etkileşime kapalı bir mahiyet arz ettiğine ilişkin hipotezimiz, Kuzey Makedonya örneğinden sonra Bulgaristan örneğiyle de doğrulanmıştır. Yine de günümüz Bulgarları ve Bulgaristan Türklerinin müziksel iletişimi hakkında gerçekleştirilecek kapsamlı bir karşılaştırmalı çalışma, pek çok açıdan önemli sonuçlar sunacaktır.
- İ.Ö, 7. Yüzyılda ilk olarak görülen Bulgaristan Türklüğünün içlerinde eriyip dönüştüğü günümüz Bulgarlarına ne gibi müziksel katkılar sağladığı ve bugün bunların tespit edilip edilemeyeceği hususu, tarafımızca olumsuz bir kabul ile karşılanmasına karşın ilgili metotlarla araştırmaya değer bir konudur.
- Dulovo Babailerinin dış katılıma kapalı bir yapıya sahip olduğu yönünde almış olduğumuz telkinlerin geçersiz olduğunu görmüş bulunmaktayız. Üç kişilik saha ekibimizde sadece bir Alevi bulunmasına karşın, bizim kayıt yapabilmemiz için cem töreni organize edilmiş ve tüm törenin kayıt altına alınmasına rıza gösterilmiştir.

Kaynaklar

Apel Willi. (1941). Harvard Dictionary of Music. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Batur Ahsen. (2021). 1200 Yıllık Sürgün. Selenge Yayınları.

Dönmez Banu Mustan. (2009). Anadolu Tasavvufunda Ritüel Müziğinin 'Kültüre Gömülü Olma' (Embeddedness) ve 'Anıştırılma' (Adumbration) Durumlari. Folklor/Edebiyat, 15(58), 107-115.

Karatay Osman. (2018). Bulgarlar: Yitik Bir Türk Kavmi. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Ersal, Mehmet. "Şücaeddin Veli Ocağı: Balkan Aleviliğindeki Yeri, Rolü Ve Önemi." Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi 63 (2012): 207-230.

Melikoff İrene. (2009). "Uyur idik uyardılar: Alevilik-Bektaşilik araştırmaları." Demos Yayınları.

Metin Ömer. (2020) Balkan Türkleri, "Çağdaş Türk Dünyası" (275-294), Nobel Yayıncılık

Nettl Bruno. (2005). The Study of Ethnomusicology: Thirty-one Issues and Concepts. The University of Illinois Press.

Ocak Ahmet Yaşar (2022). Sarı Saltık: popüler İslamın Balkanlar'daki destani öncüsü.

Ocak Ahmet Yaşar (2004). Türk Sufiliğine Bakışlar. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ögel Bahattin (1991). Türk kültür tarihine giriş VI. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özdemir Erdem (2020). "Âşıklık Geleneği, Âşık Müziği Ve Alevilik." Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, 3(4), 194-215.

Özlem Kader. (2019). "Türkiye-Bulgaristan ilişkileri ve Türk azınlık" Dora Basım-Yayın Dağıtım.

Özlem Kader (2020). "Bulgaristan Pomaklarının Kimliğinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü Ve Bulgaristan'ın Pomak Politikaları." Türk Dünyası Araştırmaları, 125(246), 167-192.

Togan, Zeki Velidi (1981). "Umumi Türk Tarihine Giriş: En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar, 1, 2."

Yaltırık Hüseyin (2020). "Batı Trakya'da Seyyid Ali Sultan Süreğindeki Nefesler Ve Özellikleri." Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, (96), 429-442.

Yıldız Burcu (2013). "Etnomüzikoloji'de Tarihsel Yaklaşımlar ve Yöntem Tartışmaları: 'Yeni' Alan Araştırmaları ve 'Yeni' (Etno) Müzikoloji Deneyimleri, "Müzik, Dans, Gösterim: Tarihsel Ve Kuramsal Tartişmalar"". (9-33), Boğaziçi Üniversitesi Matbaası

Kaynak Kişi Görüşmeleri

Halil İbrahim Kos: KK1
Bürhan Şevket: KK2
Veli Muharrem: KK3
Yüksel Karagöz: KK4
Demir Salim: KK5